

3. O MEDIO AMBIENTE E A REFORMA DA POLÍTICA COMÚN DE PESCA

Raúl García

3.1. INTRODUCCIÓN

España ten unha frota inmensa que pesca en todo o mundo. Non somos os máis piratas do mundo, como ás veces se di, sobre todo dos galegos. Mais, como temos unha frota de preto de mil barcos pescando fóra das augas europeas, pescamos moitísimo. A reforma da Política Común de Pesca (PCP) é unha oportunidade para reorientar a pesca.

En WWF, eliximos o lema “Poñer o medio ambiente no corazón da reforma da PCP” porque a pesca é a xestión dun recurso natural. Cando falamos de xestión de recursos naturais, o primeiro a ter en conta é a renovación dos recursos. O primeiro factor limitante son os propios recursos.

É necesario facer unha reforma da política pesqueira, de xeito que garantamos o futuro da pesca a longo prazo. Ata agora estamos inmersos nun círculo vicioso. Cada vez hai menos peixe, hai que investir máis cartos e hai que facer máis esforzos para pescar, sendo cada vez máis difícil gañar a vida no mar. Todo isto implica unha diminución de recursos.

Segundo datos da Organización das Nacións Unidas para a Alimentación e a Agricultura (FAO), recollidos por un grupo de investigación dunha universidade canadiana, practicamente non restan caladoiros subexplotados. Só fican recursos pesqueiros pouco aproveitados en augas profundas. O que si hai son moitos caladoiros colapsados ou con problemas de sobrepesca.

Segundo uns mapas resultado de investigacións do equipo do profesor Pauly, un dos principais científicos pesqueiros a nivel mundial, a diminución da biomasa dos recursos pesqueiros de maior valor económico (peixes comerciais de nivel trófico alto como o bacallao, pescada, fletán,...), durante o século XX nas augas do Atlántico Norte, foi brutal. Os niveis máis altos de diminución rexistráronse en Terranova, a pesar de que a pesqueira de bacallao leva 10 anos pechada, despois de entrar en colapso.

A maioría das especies están sobre-explotadas no Atlántico Nordeste. Estámolas explotando por riba das súas posibilidades. Isto non significa que os seus caladoiros estean colapsados, senón que estamos excedendo o nivel máximo de capturas, que se están superando os límites biolóxicos de seguridade. Todas as zonas comunitarias áchanse nunha situación alarmante. No Mediterráneo á situación semella ser un pouco mellor, mais carecemos de datos suficientes sobre o estado dos recursos.

Cada vez hai menos peixe, hai que investir máis cartos e hai que facer máis esforzos para pescar, sendo cada vez máis difícil gañar a vida no mar

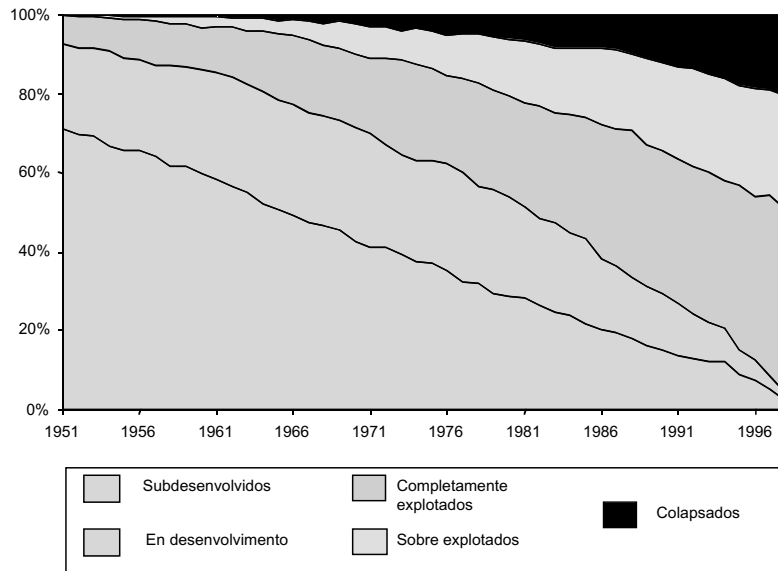

Figura 3.1. Situación das pesqueiras mundiais segundo a FAO

3.2. A CAMPAÑA EUROPEA DE PESQUEIRAS DE WWF/ADENA

O obxectivo principal desta campaña é axustar a frota á dispoñibilidade dos recursos. Cómpre eliminar a sobrecapacidade da frota da Unión Europea nos próximos dez anos.

Non se trata de diminuir as axudas no seu conxunto senón de reformalas e reducir aquelas prexudiciais para o medio ambiente

Hai que reformar e reducir as axudas prexudiciais para o medio ambiente, reorientándoas para avanzar cara a un sector pesqueiro sostíbel. Non se trata de diminuir as axudas no seu conxunto senón de reformalas. Actualmente, a maioría das axudas están destinadas a unha serie de obxectivos que van claramente en contra dos intereses do sector a longo prazo.

A redución do impacto das frotas europeas en todo o mundo é tamén un obxectivo da campaña. Só o Estado español posúe perto de 1.000 barcos pescando en todo o mundo, moitas veces en augas de países empobrecidos, para os cales os seus recursos pesqueiros son moito máis importantes que para nós. Para moitos países africanos, asiáticos, de Sudamérica, ... o peixe é a primeira entrada de proteína animal. Ata hai pouco, era unha proteína relativamente barata para eles, o que xa non acontece hoxe. Existen conflitos entre as frotas industriais de países europeos e as frotas artesanais de países empobrecidos, a pesar de que a lexislación internacional deixa moi claro como se deben explotar estes caladoiros. WWF/Adena demanda acordos de acceso á pesca xustos e sostíbeis que respecten as necesidades das comunidades locais. Non se trata só de coidarmos do noso xardín, senón tamén de non estragarmos o dos demais.

Outro dos obxectivos da campaña é a xestión sostíbel da pesca, avanzar cara a un enfoque da xestión pesqueira baseada no ecosistema. Neste campo, imos avanzando en Europa, mais non no resto das augas onde actuamos. O de xestión pesqueira baseada no ecosistema é un concepto un pouco ambiguo. Está en discusión e é moi complexo de levar á práctica, pero o que sintetiza é que non só estamos xestionando recursos individuais, non só incidimos sobre as especies obxectivo, estamos impactando sobre o conxunto do ecosistema e iso temos que telo en consideración á hora de xestionarmos a pesca. Temos que ter en conta o impacto da pesca sobre ecosistemas e especies mariñas non obxectivo.

3.3. A SOBRECAPACIDADE DA FROTA DA UE E OS POPs

O Informe Gulland (1990) apuntou que a sobrecapacidade da frota da UE é dun 40 %. Este é un dato global moi polémico, un dato para todos os segmentos da frota. Evidentemente, hai segmentos de frota con máis sobrecapacidade que outros, o que non reflicte axeitadamente este dato global do 40 %, pero en todo caso temos un problema grave e real de sobrecapacidade pesqueira.

Ata hoxe, aplicáronse catro programas de axuste, os chamados Plans de Orientación Plurianuais (POPs). Conseguiron reducir a tonelaxe de potencia da frota, mais non tiveron en conta as melloras tecnolóxicas. Substituíronse barcos antigos por barcos novos, segundo os segmentos de frota, tonelada por tonelada, potencia por potencia. Os barcos novos teñen unha capacidade extractiva moito maior, o que non se tivo en conta nos programas de axuste. Reducíronse barcos e, en consecuencia, postos de traballo, pero a presión sobre os recursos pesqueiros seguiu aumentando. O esforzo de pesca efectivo continuou a medrar, aínda que haxa menos barcos.

Existen conflictos entre as frotas industriais de países europeos e as frotas artesanais de países empobrecidos

Táboa 3.1. Cumprimento dos Plans de Orientación Plurianuais por países

Estado membro	Segmentos totais	Segmentos nos que se acadaron obxectivos (nº)	
		Rexistro bruto	Potencia (kW)
Portugal	10	10	10
España	7	7	7
Dinamarca	4	4	4
Alemaña	7	6	6
Finlandia	4	4	4
Suecia	8	4	5
Bélxica	2	2	2
Irlanda	3	2	2
Grecia	6	5	5
Francia	21	14	19
Reino Unido	8	5	6
Holanda	7	4	5
Italia	10	7	6
Total UE* (nº segmentos)	95	74	81
Total UE* (%)	-	77.8	85.3

*Excluída Italia

Por outra banda, os POPs non foron cumpridos por todos os estados na mesma medida. España xunto con Portugal foron os únicos que atinxiron, para todos os segmentos da súa frota, os obxectivos dos POPs (táboa 3.1).

O Estado español cumpriu os POPs. En que se traduce isto?. Tradúcese, nas previsións de redución da frota por estados feita pola Comisión Europea a partir da súa proposta de reforma da PCP. Os países do sur de Europa, ao seren, en xeral, os que máis cumpriron os obxectivos de redución dos POPs, terían no futuro que reducir menos frota (táboa 3.2). En tonelaxe, a redución sería do 9,4% para España, do 7,5% para Portugal, do 7,3% para Italia e do 1,8% para Grecia.

Táboa 3.2. Previsións da UE para a redución da frota

Estado membro	Capturas (Tn)	Reducción proposta (despece)	
		Tn	%
Portugal	123923	9342	7,5
España	589359	55604	9,4
Dinamarca	97932	26689	27,3
Alemaña	75103	8821	11,7
Finlandia	24170	4916	20,3
Suecia	48840	24293	49,7
Bélxica	23082	5855	25,4
Irlanda	61082	12268	20,1
Grecia	111933	1979	1,8
Francia	209460	33892	16,2
Reino Unido	253409	58653	23,1
Holanda	174344	20149	11,6
Italia	260603	18972	7,3
Total UE15	2053240	281433	13,7

Pola contra, como os países do Norte de Europa, en xeral, cumpriron menos os POPs e posúen unhas froas máis sobredimensionadas, e centran a súa actividade en especies fortemente sobre-explotadas como o bacallao, terían que reducilas en maior medida. Así, o obxectivo de redución é do 49,7% para Suecia, do 27,3% para Dinamarca, do 25,4% para Bélxica ou do 23,1% para o Reino Unido.

Coa pesca non só incidimos sobre as especies obxectivo, estamos impactando sobre o conxunto do ecosistema e iso temos que telo en consideración á hora de xestionarmos a pesca

3.4. PERDA DE EMPREGOS NA PESCA: UN EFECTO DA SOBRE-EXPLOTACIÓN

A sobrecapacidade da frota e a sobrepesca levan á perda de empregos. Entre 1990 e 1997, perdéronse 60.000 postos de traballo directos no sector da pesca en toda a UE, o que representa o 13% (CEC 2001). Só en Galiza, nos últimos 15 anos, elimináronse 20.000 postos de traballo directos. No Mediterráneo peninsular perdeuse un 30 % do emprego na pesca.

Houbo unha substitución de man de obra por tecnoloxía. Un barco de 400 Tn de antes, actualmente manéxase con menos xente, ten unha capacidade de manobra máis rápida e pesca máis.

Este proceso de substitución de man de obra por máquinas traducíuse tamén nunha precarización do traballo a bordo: os mariñeiros teñen que traballar máis horas e pescar en lugares e en condicións meteorolóxicas de maior risco para as súas vidas. Para facer rendíbeis os investimentos, e dada a lamentábel situación dos recursos, os barcos máis modernos atrévense a faenar en condicións peores, sobrevalorando as súas mellores prestacións de seguridade.

Non hai estudos coñecidos, mais é un feito, comprobábel ao falarmos coa xente do mar, que as condicións de traballo empeoraron. Os mariñeiros din que antes traballaban menos e gañaban máis. Por iso agora é máis difícil achar tripulacións en Galiza. Hoxe búscase xente doutros países disposta a recibir salarios baixos e a traballar en condicións difíciles. A calidade de vida dos traballadores do mar, o que tamén é un efecto directo da mala xestión dos recursos.

3.5. OS FONDOS ESTRUCTURAIS DE AXUDA Á PESCA

O verdadeiro cabalo de batalla da reforma son os fondos estruturais. O montante total destes fondos nos períodos 1986-1993 e 1994-1999 foi de 1907,4 e 2496,0 millóns de euros, respectivamente. A súa distribución por capítulos móstrase na táboa 3.3. O capítulo de outros inclúe categorías moi diversas, tais como pesca en pequena escala, pesca experimental, instalacións portuarias, fondos de garantía, medidas especiais, entre outras. A maior parte dos cartos dos fondos estruturais para a pesca (IFOP) asináronse ao despece e á modernización da frota. Desta forma, ao final destinouse a maioría do diñeiro a construír e a destruír barcos, no caso español o 66,8 % .

Á creación de áreas mariñas protexidas dedicáronse moi poucos cartos. Estas áreas protexidas non se deberían ver como un capricho dos ecoloxistas, senón como un dos mellores instrumentos de xestión pesqueira na actualidade. É moi importante incrementar as reservas pesqueiras.

Dende o punto de vista social e ambiental, é moi importante sabermos quen está recibindo os cartos do IFOP. Non é o mesmo estar axudando aos grandes buques industriais ou a empresas industriais que a barcos de baixura ou semi-industriais. Non é o mesmo axudar a artes ambientalmente destructivas que a outras artes máis selectivas. Estes datos son moi difíciles de conseguir, debido á falta de transparencia da Administración pesqueira. Aos gobernos non lles interesa que se saiba quen leva os cartos.

WWF/Adena non dispón de datos sobre as axudas do IFOP percibidas pola frota española no Atlántico. Sen embargo, si puido estimalos para o caso do Mediterráneo. Os arrastreiros de fondo (>12 m) levaron o 30% das axudas, os cerqueiros (>9 m) o 21%, os palangreiros (>9 m) o 25% e outros barcos de máis de 9 m un 22%. Todos estes barcos dedícanse á pesca industrial, pois no Mediterráneo non acontece o mesmo que en Galiza, onde un barco de 9 metros aínda pesca artesanalmente.

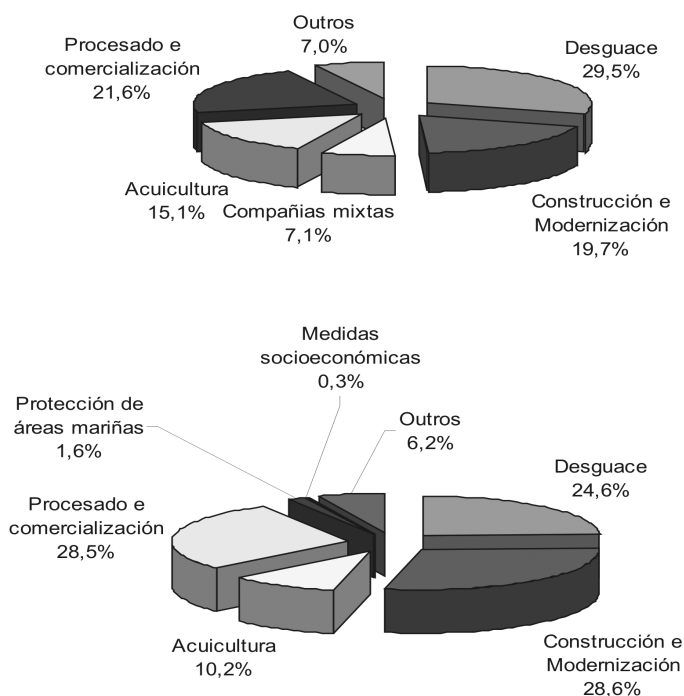

Figura 3.2. Categorías de axudas para o período 1986-1993 (EU-12), arriba, e para 1994-1999, abaixo.

Os barcos novos teñen unha capacidade extractiva moito maior, o que non se tivo en conta nos programas de axuste. Reducíronse barcos e, en consecuencia, postos de traballo, pero a presión sobre os recursos pesqueiros seguiu aumentando

No Mediterráneo, os barcos de menos de 9 m que forman a frota artesanal recibiron só o 6,7 % dos cartos. A frota de pesca artesanal achega máis empregos que todo o resto da frota e aporta un produto de maior calidade, polo tanto, de maior cotización no mercado. Os barcos artesanais son en xeral máis respectuosos co medio mariño e utilizan artes máis selectivas, practicamente non teñen descartes.

Social e ambientalmente, no caso do Mediterráneo, a distribución dos fondos foi nefasta. Por exemplo, no caso grego, o 48% foi para embarcacións industriais, mentres que tan só o 2% destinouse a embarcacións artesanais, a pesar de ser o sector artesanal o máis grande.

En definitiva a frota de baixura non recibiu nin de lonxe a mesma axuda entusiasta por parte das administracións. Agora que semella que este tipo de axudas van terminar, os gobernos autonómicos apresúranse a presentar plans de modernización da baixura.

A programación do IFOP para o período 2000-2006, que a proposta de reforma da PCP presentada pola Comisión Europea pretende modificar, mantén unha liña similar á do pasado, outorgando un grande peso ás axudas para a modernización e construción de barcos (táboa 3.3)

Este proceso de substitución de man de obra por máquinas traduciuse tamén nunha precarización do traballo a bordo: os mariñeiros teñen que traballar máis horas e pescar en lugares e en condicións meteorolóxicas de maior risco para as súas vidas

Táboa 3.3. Programación de fondos IFOP para o período 2000-2006

Categoría	Meuros	%
Despece	401,66	11,0
Exportación	17,19	0,5
Empresas mixtas	209,45	5,7
Construcción	532,95	14,5
Modernización	258,42	7,1
Protección de áreas mariñas	68,32	1,9
Acuicultura	321,04	8,8
Portos	265,99	7,3
Procesado e comercialización	637,26	17,4
Pesca en terra	6,41	0,2
Pesca artesanal	49,98	1,4
Medidas socioeconómicas	103,24	2,8
Promoción	150,90	4,1
Profesionalización	171,20	4,7
Paros biolóxicos	140,23	3,8
Innovación	99,04	2,7
Asistencia técnica	66,46	1,8
Sen especificar	164,81	4,5
Total	3664,55	100,0

3.6. A NECESARIA REORIENTACIÓN DA AXUDAS DO IFOP

As organizacións ambientalistas non propoñen a diminución das axudas ao sector (segundo moitos expertos mesmo deberían aumentar). O que propoñemos é unha reorientación das axudas, porque pensamos que non se pode seguir financiando construción de novos barcos, pois este é o grave problema. ¿Por que?. Porque

temos sobrecapacidade, porque os barcos máis grandes e os máis modernos pescan máis. Non ten moita lóxica investir en barcos novos cando temos un problema gravísimo de recursos.

Os fondos públicos deben axudar ao sector a ser máis sostíbel. Isto supón xestionar mellor os recursos, utilizar artes máis selectivas, axudar directamente aos pescadores. Ata hoxe, estívose axudando ás empresas, aos armadores, pero os traballadores do mar non recibiron practicamente axudas directas.

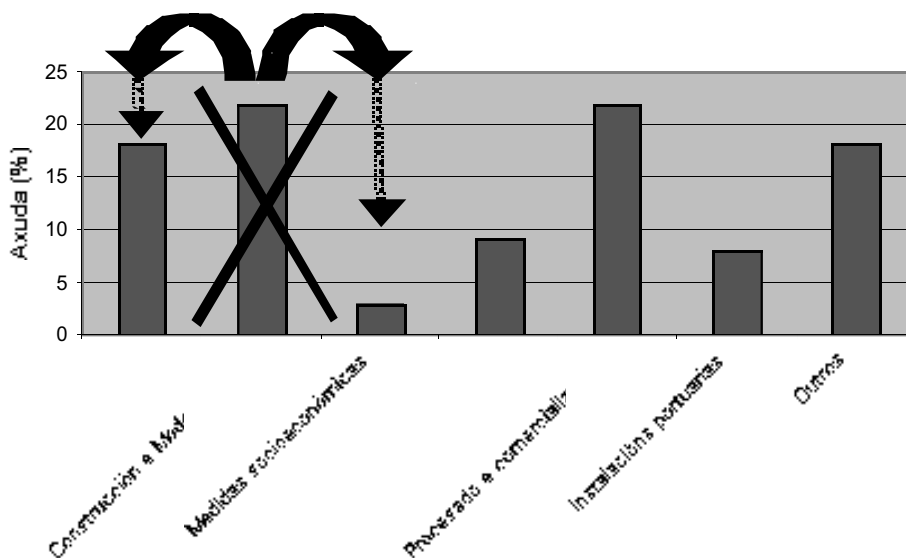
Non se pode seguir investindo no incremento da capacidade extractiva da frota, que foi o que se fixo ata agora, investindo en facer barcos máis efectivos á hora das capturas. Vendo a situación na que se achan a maioría dos caladoiros (practicamente non fican bancos pesqueiros sen problemas), o diñeiro deberíase dedicar a aplicar plans de recuperación dos caladoiros en peor situación, que é o que fai que a xestión dos recursos sexa máis sostíbel. Cómpren paradas biolóxicas e diminución de frota nalgúns caladoiros.

É necesario destinar axudas sociais efectivas. Hai que axudar ás familias mariñeiras, hai que mellorar a calidade de vida dos traballadores, hai que investir en formación e na diversificación de opcións de emprego para a xente do mar.

Outra demanda de WWF/Adena é o incremento dos fondos para a creación de reservas pesqueiras. Diversos estudos amosan os efectos positivos de exportación de biomasa desde reservas pechadas á pesca. Nelas, os bancos de peixe desenvólvense sen interaccións e iso beneficia á pesca e ao medio mariño. As reservas favorecen os pescadores. Se respectas e protexes lugares importantes de reprodución e desove de especies de interese comercial, vas garantir que no futuro a abundancia sexa maior. Transcorridos entre un e dous anos xa se notan os efectos positivos.

Cómpre mellorar as artes e as prácticas de pesca no que atinxe á selectividade e ao impacto sobre os ecosistemas Hai que aumentar a selectividade das artes, ou sexa, axudar á frota a ser máis selectiva. Hai pesqueiras en Europa cuns descartes altísimos. Os descartes son unha dilapidación económica e ecolóxica.

Saber cal é o destino das axudas é moi difícil, debido á falta de transparencia da Administración pesqueira. Aos gobernos non lles interesa que se saiba quen leva os cartos

Figura 3.3. Previsións na asignación de fondos pola reforma da PCP (verán 2002) e proposta WWF/Adena. Esta consiste en re-dirixir os fondos previstos para construción e modernización destinándooos a reducir o esforzo pesqueiro e a axudas sociais

Os fondos do IFOP tamén se deben dedicar á mellora no coñecemento científico para a xestión dos recursos mariños. Hai moitas cousas que non sabemos e este é un dos problemas na reforma da PCP. Faltan datos e esta falta de datos é utilizada por cada un para o seu interese.

Un criterio importante na asignación dos fondos IFOP debería ser o de apoiar preferentemente a aquelas pesqueiras máis sostíbeis e con maior importancia social.

3.7. UNHA XESTIÓN PESQUEIRA BASEADA NOS ECOSISTEMAS. OS PLANOS MULTIANUAIS DE XESTIÓN

Coa pesca non só debemos xestionar os recursos que explotamos, senón o ecosistema mariño no seu conxunto. Debemos ter en conta que a presión pesqueira sobre unha poboación determinada ten impacto non só sobre esa poboación senón tamén sobre o resto da rede de especies, das que se alimentan delas e das que lles serven de alimento.

Ata hoxe, estívoxe axudando ás empresas, aos armadores, pero non aos pescadores

Estase a producir un proceso que se denomina cascada trófica. Por razóns económicas, tendemos a explotar especies que están máis altas na rede trófica: bacallao, atún, pescada... As poboacións destas especies diminuíron na mesma medida en que aumentaba a presión sobre os recursos dese nivel trófico, o que tivo un impacto tanto nas especies que están por riba como nas que están por debaixo na rede trófica. Por debaixo dese nivel, o seguinte verase afectado, porque se ten menos predadores producirase un forte incremento na súa biomasa e isto todo á súa vez repercutirá sobre as especies que os alimentan, tendo lugar un desaxuste na rede alimentaria. Así pois, débese ter en conta non só o impacto sobre as especies obxectivo, senón tamén sobre as non-obxectivo.

Débense cumprir os acordos da UE e internacionais xa existentes referentes á integración dos aspectos ambientais na xestión pesqueira.

No marco da reforma da PCP, os planos de acción para a integración dos aspectos ambientais nas actividades pesqueiras non son vinculantes para os Estados membros. Son voluntarios, o que non resulta axeitado, pois dá lugar a que uns países os respecten e outros non. Os recursos son comúns, e moitas veces politicamente temos un funcionamento común, polo que os países que non os respecten gozan dunha vantaxe comparativa en relación cos que non os respecten.

Na actualidade, as cotas ou TACs, os máximos de capturas, apróbanse anualmente. Decídense segundo os estudos dos científicos pero, sobre todo, polo peso dos políticos nos Consellos de Ministros de Pesca. Con tan curto prazo de perspectiva, o que está a acontecer é que, de súpeto, xorden problemas como o do bacallao no Mar do Norte ou no Báltico. Pero para que non continúe as crises na xestión dos recursos, non debemos agardar ata ter o problema enriba.

É preciso ter unha perspectiva de tempo máis longa, de máis anos, e á vez máis flexíbel, para poder ver se o estamos facendo ben ou non, con capacidade para corrixirmonos, para rectificarmos os planos de xestión. Así, unha das propostas que se barallan son os planos multianuais de xestión. Uns gobernos queren que sexan para caladoiros sobreexplotados como a pescada, mentres que outros queren que sexan para todas as especies. WWF/Adena acha que os planos multianuais deberían utilizarse para todas as poboacións de peixes de augas comunitarias reguladas por TACs.

É necesario un control estrito para procurar o cumprimento das regulacións. Sabemos que hai un auténtico incumprimento das cotas e das regulacións, uns países as respectan e outros non.

3.8. PESCANDO NO SUR: OS ACORDOS PESQUEIROS

A figura 3.4 móstranos a evolución das capturas de pesca en África occidental no período 1960-1999, e a figura 3.5 o número e acordos pesqueiros no último período 1990-1999. Trátase dunha zona con presenza de frota estranxeira (Europa, ex-URSS e países asiáticos) que posuía unha grande riqueza pesqueira. A frota europea pesca especies de alto valor económico, mentres que a rusa pesca especies peláxicas menos valoradas.

Segundo a FAO, entre 1950 e 1999, en África occidental houbo un empobrecemento dramático dos recursos pesqueiros, de forma que hoxe tan só resta unha zona, na desembocadura do río Gambia, con pesca abundante.

Diversos estudos amosan os efectos positivos de exportación de biomasa desde reservas pechadas á pesca. As reservas pesqueiras benefician á pesca e ao medio mariño, favorecen os pescadores

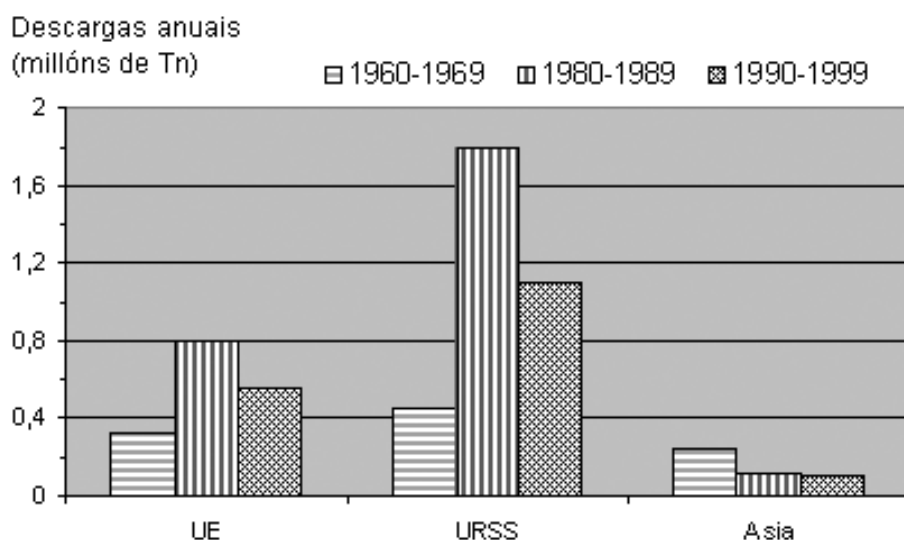

Figura 3.4. Evolución da pesca estranxeira en África occidental

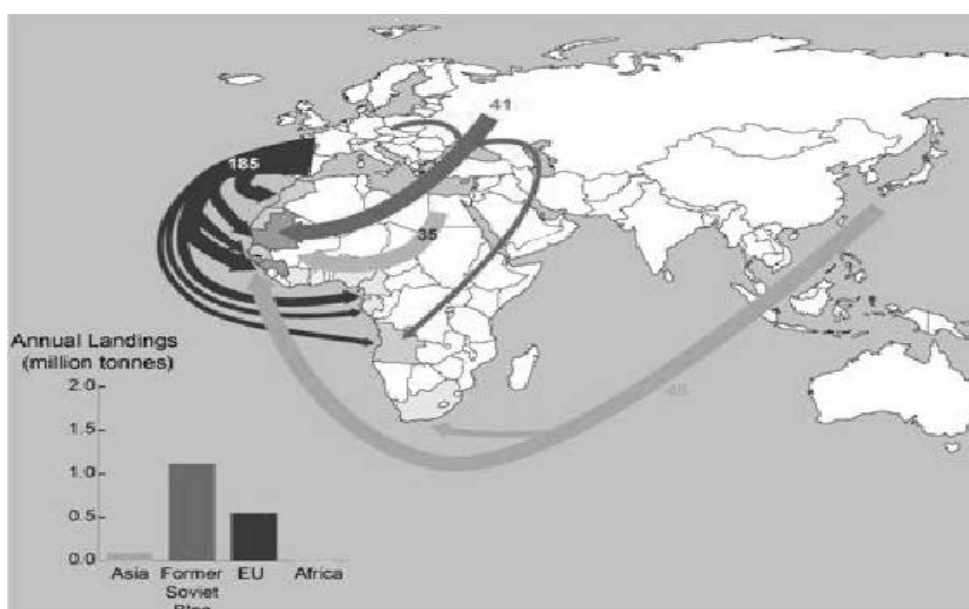

Figura 3.5. Acordos pesqueiros en África occidental no período 1990-1999

É necesario reducir o impacto das frotaa europeas en todo o mundo. Os acordos de acceso á pesca asinados pola UE deben ser xustos e sostíbeis, respectuosos coas necesidades das comunidades locais. En moitos dos países onde faena a nosa frota, a primeira actividade económica é a pesca, así como tamén a primeira fonte de alimentación. Xa que logo, ás veces, competimos coas poboacións locais polo mesmo recurso. A Convención do Mar da ONU deixa moi claro que as frotaa estranxeiras só deberían explotar os recursos que non explotasen as frotaa locais.

Débense facer estudos serios sobre o impacto das frotaa europeas nas pesqueiras locais, e os acordos deberíanse asinar tendo en conta estes estudos. Tamén é importante coñecer os impactos sociais, impactos sobre as economías locais deses países, pois a miúdo os países europeos que pescamos neses países temos mellores barcos, somos máis eficaces e pescamos máis barato cás frotaa locais.

En África occidental tan só resta unha zona con pesca abundante. As frotaa estranxeiras (europea...) compete coas poboacións locais polo mesmo recurso

É moi importante prestar apoio ás autoridades locais para que se cumpran os acordos e poida darse un control sobre a pesca ilegal nestas costas, logrando así un control efectivo das actividades das frotaa da UE nestas augas. Moitos destes países teñen recursos mínimos para poder controlar o que están facendo as frotaa estranxeiras nas súas augas, que a miúdo non respectan as zonas reservadas para a pesca artesanal.

3.9. CONCLUSIÓN

A xeito de conclusión final, do que se trata é de facer unha Reforma da PCP que garanta o futuro a longo prazo do sector pesqueiro. Temos que ter unha perspectiva a longo prazo, mellorando a saúde dos mares que nos abastecen de pesca e beleza. E a Galiza nisto vaille moito.